

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH
TOM 18 (2023)

DOI 10.24425/snt.2023.146523

KS. JACENTY MASTEJ

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

<https://orcid.org/0000-0001-7888-4078>ELEMENTY ANTROPOLOGII TEOLOGICZNEJ
W TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ
KS. PROF. MARIANA RUSECKIEGO

15 grudnia 2012 r. w Lublinie zmarł ks. prof. dr hab. Marian Rusecki, wybitny teolog, pierwszy przewodniczący Komitetu Nauk Teologicznych PAN oraz założyciel i wieloletni redaktor naczelny „Studiów Nauk Teologicznych PAN”. Racją przywołania osoby oraz dorobku profesora KUL jest 10. rocznica jego śmierci¹. W twórczości naukowej wybitnego teologa fundamentalnego przełomu XX i XXI wieku na plan pierwszy wybija się pięć obszernych traktatów: *Traktat o cudzie*, *Traktat o Objawieniu*, *Traktat o religii*, *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa* oraz *Traktat o Kościele*. W tym miejscu może rodzić się pytanie: Dlaczego Rusecki nie napisał traktatu o człowieku? Odpowiedź wydaje się prosta: we wszystkich sztandarowych publikacjach profesora odnajdujemy wyraźne wątki antropologiczne. Wprawdzie nie stworzył on całościowej i zwartej antropologii teologicznej, ale jej istotne elementy uwyrażnia w całej swojej twórczości naukowej².

Fundamentalnym przekonaniem, na którym Rusecki buduje wątki antropologiczne jest stwierdzenie, że kluczem do zrozumienia tajemnicy człowieka, jego pochodzenia i finalnego przeznaczenia, sensu jego istnienia oraz egzystencjalnych problemów jest Objawienie Boże³. Pełnia Objawienia dokonała się w Jezusie Chrystusie, w Nim zatem zostaje odsłonięta człowiekowi prawda o nim samym. Lubelski profesor dostrzegając zagrożenia wynikające z wielu współczesnych pesymistycznych wizji kondycji człowieka, jego faktycznego zagubienia w świecie oraz kryzysu wartości i autorytetów, stwierdza, że Objawienie chrześcijańskie

¹ K. Kaucha, *Doctor Credibilitatis. Śp. ks. prof. dr hab. dr hc Marian Jan Rusecki (22 III 1942 – 15 XII 2012)*, „Roczniki Teologii Fundamentalnej i Religioologii” 5 (2013), s. 5–12.

² Ł.K. Skóra, *Bibliografia prac Ks. Prof. dr hab. Mariana Ruseckiego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 2019.

³ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, Wydawnictwo Księży Sercanów DEHON 2007, s. 277.

„niesie najgłębszą nadzieję i równocześnie stanowi odpowiedź na wszelkie problemy istoty ludzkiej”⁴.

Mając na uwadze powyższe racje, chcemy przedstawić istotne elementy antropologii teologicznej obecne w twórczości naukowej ks. prof. Mariana Ruseckiego. Powyższe zadanie zostanie zrealizowane w pięciu punktach przedstawiających następujące kwestie: (1) człowiek stworzony przez Boga, (2) chrystyczny wymiar osoby ludzkiej, (3) *homo paschalis*, (4) antropotwórczy wymiar chrześcijaństwa oraz (5) ukazywanie sensu życia jako zadanie dla teologii fundamentalnej.

1. CZŁOWIEK STWORZONY PRZEZ BOGA

Fundamentalna prawda dotycząca człowieka, która została objawiona, mówi, że został on stworzony przez Boga. Rusecki rozwija tę myśl, analizując dwa teksty Księgi Rodzaju. Pierwszy mówi o postanowieniu Boga, aby powołać do istnienia człowieka: „Uczynmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam” (1,26), drugi stanowi potwierdzenie realizacji tego zamiaru: „Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył” (1,27; por. 2,7). W biblijnym opisie uwagę zwraca wyróżniający się sposób powołania do istnienia człowieka w zestawieniu ze stworzeniem przez Boga innych bytów. Stworzenie człowieka zostaje zapowiedziane uroczystym postanowieniem Boga, a jego realizacja dokonuje się odrębnym aktem Bożej wszechmocy⁵.

Człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boże – zaistniał jako osoba⁶. Rusecki podkreśla, że już ojcowie Kościoła „w fakcie stworzenia człowieka na obraz i podobieństwo Boga widzą pewną harmonię, pierwotną «zgodność» między bytem ludzkim a Bytem Boskim”⁷. Osobowe istnienie, które otrzymał człowiek, uwyrażnia jego podobieństwo do Stwórcy oraz całkowitą odrębność od wszystkich stworzonych nieosobowych bytów widzialnych. Profesor wyjaśnia, że „w chrześcijańskiej filozofii i teologii scholastycznej oraz neoscholastycznej

⁴ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 278.

⁵ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 161; M. Rusecki, *Bóg objawiający się w dziełach*, „Ateneum Kapłańskie” 84 (1992), z. 3, s. 451.

⁶ Rusecki wyjaśnia: „W świetle Objawienia, a także pogłębionych analiz filozoficznych, zwłaszcza filozofii arystotelesowsko-tomistycznej, tylko Bogu przysługuje pełny byt osobowy. Tylko On, istniejący w trzech osobach, jest osobą w ścisłym tego słowa znaczeniu. Człowiek jako osoba jest jedynie Jemu podobny czy – mówiąc inaczej – posiada osobowe istnienie na sposób analogiczny do osoby Boga. Dla człowieka osoba Boga zawsze jest i pozostanie idealną normą, nieosiągalnym w pełni modelem, rzeczywistością osobową nie do osiągnięcia, do której dąży, gdyż tylko w niej może zrealizować swój byt osobowy, ale jedynie do pewnych granic, albowiem człowiek nigdy nie może istnieć jako osoba tak, jak istnieje jako osoba Bóg” (M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 162).

⁷ M. Rusecki, *Traktat o Kościele*, red. K. Kaucha, P. Królikowski, J. Mastej, Lublin: Wydawnictwo KUL 2014, s. 83.

obraz i podobieństwo Boże upatrywano w dwu najwyższych władzach człowieka, które odróżniają go od świata innych stworzeń, a mianowicie – w rozumności i wolnej woli. Władze te są funkcjami duszy stworzonej przez Boga – przez Jego tchnienie⁸. Zdaniem Ruseckiego fenomenem aktu stwórczego jest to, że człowiek otrzymał od Boga nieśmiertelną duszę, której podstawowymi funkcjami są rozum i wolna wola⁹. Stworzona przez Boga dusza została złączona z określoną formą materii – ciałem, które mogło zostać odpowiednio uformowane na drodze ewolucji kierowanej przez Boga, ale nigdy w wyniku działania ślepych i przypadkowych sił natury. Natomiast odpowiedź na pytanie: Jak ukształtowane zostało ludzkie ciało?, pozostaje w kompetencji innych dziedzin naukowych niż teologia.

Osoba ludzka jest podmiotem rozumnego i wolnego istnienia: „to ta właśnie sfera życia duchowego, powodująca podmiotowe istnienie człowieka, upodabnia go do samego Boga [...]”¹⁰. Człowiek jako osoba jest istotą relacyjną: pozostaje w relacjach i w nich się realizuje jako osoba. Teolog z Lublina omawia cztery podstawowe relacje, w jakich pozostaje człowiek: do świata, do samego siebie, do drugiego człowieka oraz do Boga¹¹.

Świat stworzony jest środowiskiem życia i rozwoju człowieka. Człowiek, dzięki niepowtarzalnej strukturze osobowej, przewyższa cały świat stworzony, co uwidacznia się w tym, że został on przez Boga obdarzony rozumem, wolną wolą, zdolnością do miłości, szukania prawdy, tworzenia kultury duchowej oraz pragnieniem życia wiecznego¹². Mimo że człowiek przewyższa świat stworzony, to jednak nie jest zupełnie autonomiczny i niezależny od niego¹³. Z jednej strony w dużym stopniu panuje on nad naturą, np. może przewidzieć zjawiska w przyrodzie, wykorzystuje siły natury do ułatwienia sobie życia. Z drugiej strony jego władza nad prawami przyrody nie jest absolutna, gdyż nie potrafi przewidzieć i zapanować nad wszystkimi siłami działającymi w naturze. Co więcej, „jeśli człowiek naruszy w sposób zasadniczy równowagę surowcową i energetyczną przyrody, wówczas przyroda zwraca się przeciw niemu, ponieważ dewastowana przyroda – z czym niektórzy

⁸ M. Rusecki, *Traktat o Kościele*, s. 83.

⁹ M. Rusecki, *Sens chrześcijaństwa a pluralizm religii. Zarys problematyki*, w: D. Bryl i in. (red.), *Między sensem a bezsensem ludzkiej egzystencji. Teologiczna odpowiedź na fundamentalne pytania współczesnego człowieka*, Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Wydział Teologiczny 2012, s. 204; M. Rusecki, *Traktat o Kościele*, s. 84.

¹⁰ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 163. „Język biblijny mówi, że człowiek powstał dzięki tchnieniu Bożemu – Bóg tchnął w byt materialny (cielesny) niejako coś z siebie. Nie oznacza to, jakoby wówczas cząstka bóstwa spadła z nieba w ciało, lecz to, że człowiek został powołany do zaistnienia specjalnym aktem samego Boga. Dlatego nie może on być uważany za czysty twór samoczynnej ewolucji przyrody – co jest ewidentnie sprzeczne z danymi Objawienia – jak również za «mniejszego boga» czy demiurga” (M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 163).

¹¹ M. Rusecki, *Traktat o religii*, Warszawa: Wydawnictwo Księży Werbistów VERBINUM 2007, s. 234.

¹² M. Rusecki, *Traktat o religii*, s. 164.

¹³ M. Rusecki, *Traktat o religii*, s. 237.

nie liczą się w celu osiągnięcia jak największego zysku – niejako «odgrywa» się na nim, przeżywając własną agonię¹⁴. Mimo że człowiek w części swego bytu przynależy do świata przyrody, to jednak jego życie nie wyczerpuje się w tej relacji.

Kolejną relacją, w jakiej koniecznościowo pozostaje człowiek, jest jego odniesienie do siebie samego. Współcześnie coraz częściej zwraca się uwagę na to, że człowiek dokonuje autorefleksji nad swoim zaistnieniem, życiem i ostatecznym przeznaczeniem. Przez introspekcję i namysł nad sobą odkrywa on swoje wnętrze, duchowy wymiar istnienia, poznaje swoje możliwości i ograniczenia, dociera do własnego „ja”. Rusecki zaznacza, że właściwe poznanie i akceptacja siebie jest warunkiem koniecznym do rozwoju i spełnienia osobowego¹⁵.

Trzecią relacją jest odniesienie człowieka do człowieka. Człowiek jako istota społeczna nie jest samotną wyspą i nie żyje w oderwaniu od świata osób, dlatego do życia i osobowego rozwoju potrzebuje innych ludzi. Wśród nich się rodzi, wzrasta, wychowuje, rozwija i dojrzewa. Z nimi buduje relacje i tworzy wielorakie wspólnoty: rodzinną, plemienną, narodową, państwową, kulturową, religijną, itp. W porządku wartości relacje międzyosobowe są wyższe od relacji do świata fizyko-biologicznego. Rusecki zwraca też uwagę, że człowiek, który zamyka się na innych, staje się egoistą i nie może realizować się w pełni jako osoba¹⁶.

Nie mniej istotną od omówionych jest relacja człowieka do Boga. Choć osoba ludzka jest bytem najdoskonalszym spośród stworzeń, to jednak nie jest bytem absolutnym, nie może zatem całkowicie i finalnie zrealizować się przy udziale jedynie własnych sił i możliwości¹⁷. Człowiek do realizacji osobowej potrzebuje Bytu Absolutnego – Boga. Profesor z Lublina wskazuje na koniecznościowe odniesienie człowieka do Boga. Wynika ono z jego pochodzenia od Boga, który także „zaszczepił czy zakodował w ludzkiej naturze dążenie do pełnego zrealizowania się w Nim”¹⁸. Stwarzając człowieka, Bóg jednocześnie wezwał go do życia w relacji

¹⁴ M. Rusecki, *Traktat o religii*, s. 237.

¹⁵ M. Rusecki, *Traktat o religii*, s. 235. „Každy człowiek jest zdolny do zastanowienia się nad sobą samym. Taka autorefleksja jest konieczna w życiu ludzkim, by człowiek mógł poznać siebie, określić, kim jest, po co istnieje, jak widzi sens swojej egzystencji. Pogłębiona refleksja nas sobą zda się prowadzić do dwóch ogólnie pojętych rozwiązań. Z jednej strony człowiek, rozmyślając nad sobą samym i swym losem, przeznaczeniem, dostrzega, że nie jest bytem absolutnym, samowystarczającym, doskonałym, wszechwiedzącym, pełnym, zrealizowanym itp. Podlega bowiem ciągle jakimś ograniczeniom, np. chorobom, cierpieniom, słabościom, grzechowi, egoizmowi. Człowiek doświadcza więc różnorodnych ograniczeń, które świadczą o jego niewystarczalności, kruchości jego bytu i istnienia, kruchości życia, niemożliwości osiągnięcia wszystkiego, czego pragnie. [...] Z drugiej strony człowiek wnikając w siebie może stwierdzić, że istnieją w nim pragnienia i zapotrzebowania tak silnie związane z jego naturą, że są wręcz niezbywalne. Chodzi tu o pragnienie i osiągnięcie takich wartości, jak prawda, dobro, piękno, nieutrącalność życia, pełne szczęście, miłość. One stają się w jakimś stopniu celem dążenia osoby ludzkiej i warunkują jej spełnienie się, zrealizowanie” (M. Rusecki, *Istota i geneza religii*, Lublin – Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 1997, s. 201–202).

¹⁶ M. Rusecki, *Traktat o religii*, s. 235.

¹⁷ M. Rusecki, *Traktat o religii*, s. 236; M. Rusecki, *Traktat o Kościele*, s. 168.

¹⁸ M. Rusecki, *Traktat o religii*, s. 236.

z Nim – zaproponował mu dialog miłości i uczestnictwo w Bożym życiu. Gdy człowiek zerwał to przymierze przyjaźni przez grzech pierworodny, to Bóg nie tylko nie odwrócił się od niego, ale zapowiedział i dokonał dzieła zbawienia człowieka. Rusecki pisze: „Człowiek zatem jest nie tylko stworzony, ale odkupiony i zaproszony do wiecznego dialogu z Bogiem. Dialog ten wynosi go ponad wszystkie byty, bowiem stał się on partnerem samego Boga, Osoby nieskończonej”¹⁹. W kontekście relacji do Boga profesor przypomina także o odniesieniu człowieka do wartości takich, jak: prawda, dobro, piękno, miłość, które swoją pełnię oraz doskonałość znajdują w Bogu. Człowiek chce osiągnąć te wartości, gdyż jest przekonany, że są one drogą do szczęścia wiecznego, trwałego i pełnego²⁰. Ponieważ nie może tego osiągnąć o własnych siłach, dlatego otrzymuje od Boga stosowną pomoc – łaskę. Rusecki wyjaśnia, że „łaska, jeśli ją człowiek przyjmuje, przemienia jego byt, wynosi go na wyższy poziom bytowania, uświęca, czyni w sposób szczególnie podobnym do Boga [...]”²¹. Człowiek w dążeniu do pełni szczęścia nie jest więc samowystarczalny, dlatego Bóg nieustannie wspiera go na tej drodze.

O wyjątkowym obdarowaniu człowieka przez Boga w akcie stwórczym świadczy także sumienie i mowa ludzka²². Sumienie jest określane jako sanktuarium spotkania i dialogu Boga z człowiekiem. Poprzez sumienie Bóg w sposób misteryjny działa w człowieku, dla jego dobra, rozwoju, zachowania jego godności oraz poszanowania przez niego innych ludzi. Rusecki przypomina, że „Sumienie, będąc szczególnie zmysłem moralnym człowieka, regulującym jego postępowanie, i ostateczną normą oceny działań ludzkich, jest specjalnym obszarem działania Boga w człowieku. Sumienie uważa się często albo za prawo Boże wpisane w serce człowieka, albo za głos samego Boga w jego wnętrzu (por. Syr 17,6-7; Lm 3,40-42; 2 Kor 1,12; Rz 2,14n)”²³. Fenomenem wyróżniającym człowieka spośród świata zwierząt jest język i mowa²⁴. Dzięki nim człowiek posiada zdolność porozumiewania się, komunikowania i wyrażania swoich myśli, uczuć, pragnień i przeżyć. Poprzez słowo człowiek może wchodzić w relacje z innymi ludźmi oraz z Bogiem. Dialog, który może prowadzić człowiek, jest ważnym elementem jego personalizacji. Warto też dodać, że uprzywilejowanym sposobem komunikowania się Boga z człowiekiem jest słowo. Najwspanialszą przemową Boga do człowieka jest Odwieczne Słowo, które stało się ciałem i zamieszkało wśród ludzi.

Podsumowując kwestię podjętą w tym punkcie, trzeba za Ruseckim stwierdzić, że za wyjątkową wielkością człowieka, wynikającą z aktu stwórczego, przemawiają następujące racje: powołanie przez Boga człowieka do istnienia specjalnym aktem woli jako osobę na obraz i podobieństwo Osób Bożych; obdarowanie człowieka

¹⁹ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 165.

²⁰ M. Rusecki, *Traktat o religii*, s. 236.

²¹ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 165.

²² M. Rusecki, *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?*, Lublin: TN KUL 2010, s. 343–344.

²³ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 166.

²⁴ M. Rusecki, *Istota i geneza religii*, s. 217.

nadrzędnymi przymiotami, których nie posiadają inne byty ziemskie, a w pełni posiada je tylko Bóg; uzdolnienie i zaproszenie do dialogu ze sobą, co sprawia, że człowiek może być partnerem Boga; wezwanie do wyjątkowego udziału w Bożej naturze, przez co został określony przez Stwórcę cel i sens ludzkiej egzystencji²⁵.

2. CHRYSZYCZNY WYMIAR OSOBY LUDZKIEJ

Chrystyiczny wymiar osoby ludzkiej wynika już z aktu stwórczego, gdyż Logos, Syn Boży uczestniczy w stworzeniu człowieka, „dlatego można powiedzieć, że Słowo Boże wyraziło się w pewien sposób w człowieku i w nim się zawiera”²⁶. Uwyrażnia to m.in. Prolog Ewangelii według św. Jana: „Wszystko przez Nie się stało, a bez Niego nic się nie stało, co się stało” (1,3). Zdaniem Ruseckiego czynny udział Odwiecznego Słowa w stworzeniu człowieka sprawia, że „Chrystus jest racją istnienia osoby ludzkiej, także idealnym jej wzorem, a zarazem najpełniejszą i najdoskonalszą Osobą”²⁷. Chrystus jako człowiek został zapowiedziany już w pierwszym człowieku – Adamie – jako Adam niebiański²⁸. Jak pisze profesor, „Syn Boży, przyjmując postać ludzkiej osoby, był równocześnie obrazem Boga niewidzialnego – nie tak jako osoba ludzka, która została stworzona na obraz Boży – Pierworodnym wobec każdego stworzenia (Kol 1,15). W Chrystusie dokonała się pełna unia natury Bożej z naturą ludzką. Dlatego z jednej strony jest On najpełniejszym i najdoskonalszym Objawieniem Boga, Jego epifanią czy wręcz teofanią, a z drugiej – najdoskonalszym Człowiekiem (antropofania)”²⁹. Chrystus pozostaje dla człowieka wzorem osobowego wzrostu i spełnienia.

Profesor eksponuje także antropologiczne konsekwencje wcielenia Syna Bożego. Inkarnacja uwyrażnia osobową godność człowieka, gdyż jak naucza II Sobór Watykański w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele *Gaudium et spes*: „Syn Boży przez wcielenie swoje zjednoczył się jakoś z każdym człowiekiem” (22)³⁰. Jezus Chrystus poprzez ziemskie życie, którego początkiem jest Wcielenie, dokonał dzieła odkupienia i zbawienia, czyli odnowy bytu ludzkiego skażonego przez grzech, oraz pojednania człowieka z Bogiem. Stanowi to nową szansę dla człowieka, który stał się dzięki Chrystusowi dzieckiem Bożym, nowym stworzeniem, człowiekiem odkupionym. Sam Chrystus jest „idealnym Człowiekiem, wzorem i normą ludzkiego istnienia oraz drogą do pełni człowieczeństwa, które jest możliwe do osiągnięcia tylko w Bogu,

²⁵ M. Rusecki, *Istota i geneza religii*, s. 216–217; M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 164.

²⁶ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 166–167.

²⁷ M. Rusecki, *Istota i geneza religii*, s. 218.

²⁸ M. Rusecki, *Traktat o wiarygodności*, s. 344.

²⁹ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 167.

³⁰ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 606.

czyli ostatecznie w rzeczywistości eschatycznej³¹. Mając to na uwadze, Rusecki jednoznacznie stwierdza: „Bez Chrystusa człowiek nie mógłby w ogóle zaistnieć, a po upadku pierwszych ludzi nie mógłby osiągnąć zbawienia, stać się dzieckiem Bożym oraz spełnić swych najgłębszych pragnień i zrealizować siebie³². Tym samym w Chrystusie człowiek odnajduje istotę swego istnienia i odkrywa tajemnicę przeznaczenia.

W tym kontekście kulowski uczony przywołuje słowa Jana Pawła II mówiące o tym, że dopiero „w świetle Chrystusa człowiek może w pełni zrozumieć samego siebie³³. W innym miejscu profesor konstatuje: „Miarą zatem stawania się człowiekiem jest zbliżanie się do Chrystusa, jakby utożsamianie się z Nim. Jan Paweł II w *Redemptor hominis* stwierdza, że dopiero w tajemnicy odkupienia człowiek odnajduje «swoją właściwą wielkość, godność i wartość swego człowieczeństwa». Może dopiero w Nim «zrozumieć siebie do końca» (nr 10)³⁴. Jezus Chrystus jest pełnią Bożego Objawienia o człowieku, gdyż w Nim objawiona zostaje człowiekowi cała prawda o nim samym. Jednak nie jest ona prawdą jedynie teoretyczną o człowieku, ale także praktyczną i egzystencjalną. Dzieje się tak dlatego, że sam Syn Boży w ludzkiej naturze ukazuje człowieka doskonałego – „manifestuje wielkość człowieka w oczach Boga³⁵. Objawienie dokonane w Chrystusie uwyrażnia prawdę, że bytu człowieka nie można ograniczyć jedynie do płaszczyzny naturalno-immanentnej, ale trzeba go widzieć także w perspektywie transcendentno-eschatologicznej, czyli jego powołania do osobowej komunii miłości z Trójjedynym Bogiem³⁶. Jezus Chrystus jako Syn urzeczywistnia tę komunie w sposób doskonały, pozostaje bowiem w pełnej jedności z Bogiem Ojcem i Duchem Świętym. Z Objawienia chrześcijańskiego wyraźnie wynika, że człowiek może się finalnie spełnić jedynie dzięki pośrednictwu Chrystusa³⁷.

3. HOMO PASCHALIS

W teologicznej refleksji Ruseckiego specyficzne miejsce zajmuje antropologia paschalna³⁸. Profesor zauważa, że „antropologia paschalna ukazuje, w jaki sposób misterium Paschy Chrystusa przenika całość życia i działań człowieka [...]. Ukazuje

³¹ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 167.

³² M. Rusecki, *Istota i geneza religii*, s. 218.

³³ Por. M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 167.

³⁴ M. Rusecki, *Pan zmartwychwstał i żyje. Zarys teologii rezurekcyjnej*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax 2006, s. 241.

³⁵ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 278.

³⁶ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 278.

³⁷ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 279.

³⁸ M. Rusecki, *Antropologia paschalna (homo paschalis)*, w: P. Kantyka (red.), *Instaurare omnia in Christo. O zbawieniu, teologii, dialogu i nadziei. Profesorowi Wacławowi Hryniewiczowi*

zarazem głęboką więź, jaka istnieje między wydarzeniami paschalnymi i całym doczesnym istnieniem człowieka, łącznie z finalnym spełnieniem w rzeczywistości Transcendentnej, czyli w Bogu, na podobieństwo Jezusa, dzięki któremu możemy wejść do chwały Ojca. Antropologia paschalna mówi także o tajemnicy jako trwałym wymiarze ludzkiego życia na wzór misterium Jezusa Chrystusa³⁹. Antropologia paschalna koncentruje się na związku paschy Chrystusa z egzystencją człowieka, podkreślając jednocześnie sens życia i definitywne spełnienie osoby ludzkiej na podobieństwo zmartwychwstałego Pana.

Zdaniem Krzysztofa Góździa nowość antropologii paschalnej Ruseckiego wynika z szerszego pojmowania Paschy niż przejście Jezusa ze śmierci do nowego życia⁴⁰. Rusecki uważa bowiem, że Paschę można rozumieć w znaczeniu szerszym i węższym. Węższe ujęcie Paschy wyraża przejście Jezusa ze śmierci do nowego życia. Paschę – na podobieństwo starotestamentowego wyjścia Izraelitów z niewoli egipskiej, przejścia przez Morze Czerwone, wędrówki przez pustynię i wejścia do Ziemi Obiecanej – można jednak rozumieć szerzej. W przypadku Jezusa Pascha nie ogranicza się jedynie do wydarzeń ostatniego tygodnia Jego życia (choć są one absolutnie kluczowe i podstawowe), ale „rozpoczyna się ona już od Wcielenia, jest istotnym wymiarem Jego życia i działalności, która zmierza ku finalizacji w ostatnich dniach ziemskiej egzystencji Jezusa, a jako punktu dojścia do zmartwychwstania w «Ojczyźnie Obiecanej», czyli Niebiańskiej Rzeczywistości; obrazowo za św. Janem mówiąc – do bycia w domu Ojca”⁴¹. Tym samym w antropologii paschalnej, której centrum stanowi osoba i życie Jezusa Chrystusa, spotykamy zarówno refleksję nad wydarzeniem przejścia człowieka przez śmierć do nowego życia, jak i namysł nad permanentnym przechodzeniem ze śmierci do życia w codziennej egzystencji, której finałem jest definitywne przejście z tego życia do domu Ojca.

Dla Ruseckiego oczywiste jest to, że całe ziemskie życie Jezusa ma charakter paschalny; to, co zaczęło się we Wcieleniu, realizowało się przez słowa i czyny, swój szczyt i pełnię osiągnęło w Krzyżu i Zmartwychwstaniu, czyli właściwej Passze Pana⁴². Całe ziemskie życie Jezusa ma na celu uwolnienie człowieka od jego największych egzystencjalnych problemów, a mianowicie grzechu, cierpienia i śmierci. W twórczości Ruseckiego odnajdujemy wiele opracowań pokazujących, że taki cel ma taumaturgiczna działalność Jezusa. Chrystus wybawia człowieka od konsekwencji grzechu pierwotnego, czyli śmierci, choroby i zniewolenia

OMI w 70. rocznicę urodzin, Lublin: Wydawnictwo KUL 2006, s. 289–298; M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 609–620; M. Rusecki, *Pan zmartwychwstał*, s. 235–244.

³⁹ M. Rusecki, *Pan zmartwychwstał*, s. 235–236.

⁴⁰ K. Góźdź, *Fascynacja chrześcijaństwem*, w: I.S. Ledwoń i in. (red.), *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2007, s. 53.

⁴¹ M. Rusecki, *Pan zmartwychwstał*, s. 236.

⁴² M. Rusecki, *Antropologia paschalna*, s. 289.

przez złego ducha, co doskonale uwidaczniają dokonane przez Niego wskrzeszenia, uzdrowienia i egzorcyzmy⁴³. Tym samym człowiek zostaje przez Chrystusa wyrwany z objęć tego, co go zniewala, i obdarzony nowym życiem. Definitywne zbawienie człowieka dokonało się przez mękę, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa⁴⁴. Profesor ukazując wagę wydarzeń paschalnych, zwraca jednocześnie uwagę na to, że nie można oddzielać śmierci Jezusa na krzyżu od Zmartwychwstania, gdyż wydarzenia te nie tylko nastąpiły po sobie, ale także stanowią jedno *Mysterium Paschale Christi*⁴⁵.

Paschalny charakter całego życia Jezusa, rzutuje na nową antropologię, która jest określona jako antropologia paschalna i w której człowiek zostaje odczytany jako *homo paschalis*. Związek człowieka z Chrystusem, którego Osoba jest podstawowym warunkiem zrozumienia człowieka, sprawia, iż całe życie człowieka ma paschalny wymiar. Ziemskie życie Jezusa odzwierciedla losy człowieka, który jak wędrowiec zmierza w kierunku wyznaczającym sens jego egzystencji – jest *homo viator*. Życie człowieka znajduje podobieństwo z doświadczeniami, które przeżywał Jezus w swoim ziemskim życiu od narodzenia w stajni w ubóstwie poprzez doświadczanie trudów codziennego życia, po odrzucenie, cierpienie i śmierć na krzyżu, aż po chwalebne zmartwychwstanie⁴⁶.

Pascha Jezusa zawiera i odsłania egzystencję paschalną każdego człowieka w Chrystusie, a więc wspólnotę losu w życiu, śmierci i zmartwychwstaniu⁴⁷. Rusecki podkreśla, że paschalny wymiar życia człowieka staje się szczególnie wyraźny w cierpieniu, zarówno fizycznym, jak i duchowym. Jezus objawia wartość i sens cierpienia, gdyż Jego ziemskie życie nie jest pozbawione doświadczenia cierpienia, które przeżywa w miłosnej łączności i w pełnym posłuszeństwie Ojcu⁴⁸. Dlatego

⁴³ M. Rusecki, *Traktat o cudzie*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2006, s. 332–343; M. Rusecki, *Cud w chrześcijaństwie*, Lublin: TN KUL 1996, s. 375–381; M. Rusecki, *Bonatywny wymiar cudu*, w: J. Flis (red.), *Z zagadnień dobra i zła według Biblii*, Lublin: [b.w.] 1990, s. 71–88.

⁴⁴ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 608.

⁴⁵ M. Rusecki, *Krzyż w wydarzeniach paschalnych. Aspekt teologicznofundamentalny*, w: S. Czerwik, M. Mierzwa, R. Majkowska (red.), *Diligis Me? Pasce*, t. 2, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne Hodie 2000, s. 523; M. Rusecki, *Krzyż*. IV. *W wydarzeniu paschalnym*, w: M. Rusecki i in. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin – Kraków: Wydawnictwo „M” 2001, s. 716; J. Mastej, *Paschalna wiarygodność Objawienia chrześcijańskiego w myśli teologicznej Księdza Profesora Mariana Ruseckiego*, w: I.S. Ledwoń i in. (red.), *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2007, s. 93.

⁴⁶ M. Rusecki, *Pan zmartwychwstał*, s. 238–242; K. Goźdz, *Fascynacja chrześcijaństwem*, s. 53–54; W. Prawda, *Personalistyczno-znakowa chrystologia fundamentalna ks. prof. Mariana Ruseckiego* (dysertacja doktorska), Lublin 2022, mps w Archiwum KUL w Lublinie, s. 150.

⁴⁷ K. Goźdz, *Fascynacja chrześcijaństwem*, s. 54; por. Rusecki, *Pan zmartwychwstał*, s. 243.

⁴⁸ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 279.

Chrystus sprawia, że ludzkie cierpienie w łączności z Jego cierpieniem nabiera wymiaru zbawczego⁴⁹.

Dla zrozumienia antropologii paschalnej ważne jest stwierdzenie Ruseckiego: „w ziemskiej egzystencji człowieka najbardziej upodabnia do Chrystusa śmierć. Człowiek doświadcza w niej najbardziej tragicznego momentu swojej egzystencji, jej doczesnego kresu, końca. Często towarzyszą jej ból, cierpienie, a zwłaszcza niepewność, co do przyszłego losu, rozstanie z najbliższymi. Chrześcijanom towarzyszy jednak wiara w Chrystusowe zwycięstwo nad śmiercią i życie w innym świecie wraz z Chrystusem zmartwychwstałym. Teologia katolicka określa ją w kategoriach paschalnych jako przejście do innej rzeczywistości, do domu Ojca, w którym jest mieszkań wiele. To przekonanie i wiara wyrasta z nauki Jezusa Chrystusa i Jego doświadczenia śmierci oraz triumfu nad nią w zmartwychwstaniu”⁵⁰. Pascha Jezusa nie kończy się w chwili śmierci, lecz jest Jego przejściem do nowego życia w uwielbionym ciele. Zmartwychwstały Pan sprawia, że życie ludzkie nie ma finału w śmierci, gdyż jest ona tylko paschą – przejściem do nowego życia. Przez pryzmat rezurekcji Chrystusa koniec ziemskiego życia człowieka jawi się jako warunek konieczny przejścia do celu wędrówki, jakim jest dom Ojca – niebo, w którym jest nowe życie⁵¹. Zmartwychwstały Pan jest azymutem w życiowej wędrówce człowieka, który kieruje ku doskonałemu istnieniu w miłości Bożej, w sposób nieprzemijający⁵².

Rusecki w antropologii paschalnej podkreśla też, że zbawienia dostępuje cały człowiek, czyli nie tylko dusza, ale także ciało. Zbawienie zaczyna się już w życiu doczesnym, a swoją pełnię osiągnie w eschatologii. Już w ziemskim życiu „człowiek nosi w sobie zaczątki przyszłych darów ostatniej Paschy, czyli finalnego uczestnictwa w paschalnym wydarzeniu Jezusa Chrystusa”⁵³. Zatem wydarzenia paschalne ukazują nową, eschatyczną perspektywę bytowania człowieka, która stanowi istotny element antropologii paschalnej, w której centralne miejsce zajmuje antropologia rezurekcyjna. Uwielbienie Chrystusa jest wiarygodną zapowiedzią finalnego spełnienia i eschatycznej przemiany człowieka oraz świata⁵⁴.

⁴⁹ W tym temacie Rusecki przywołuje Jana Pawła II *List apostolski „Salvifici doloris” o chrześcijańskim sensie ludzkiego cierpienia* (Watykan: Libreria Editrice Vaticana 1984).

⁵⁰ M. Rusecki, *Pan zmartwychwstał*, s. 241–242; M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 619.

⁵¹ M. Rusecki, *Antropologia paschalna*, s. 293.

⁵² M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 349; M. Rusecki, *Pan zmartwychwstał*, s. 242; W. Prawda, *Personalistyczno-znakowa chrystologia*, s. 150; D. Zając, *Teologia zmartwychwstania Chrystusa w ujęciu ks. Mariana Ruseckiego*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 17 (2018), nr 1, s. 199–200.

⁵³ M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, s. 621.

⁵⁴ J. Mastej, *Paschalna wiarygodność Objawienia*, s. 96.

4. ANTROPOTWÓRCZY WYMIAR CHRZEŚCIJAŃSTWA

Niewątpliwe *novum* w antropologii teologicznej Ruseckiego stanowi uwyraźnienie antropotwórczego wymiaru chrześcijaństwa⁵⁵. Autor zwraca uwagę, że religia nie może być rozumiana rzeczowo, apersonalnie, „jest ona przecież w swej istocie wewnętrznym zdarzeniem interpersonalnym w wymiarze indywidualnym i społecznym. W zdarzeniu tym dokonuje się tajemnicza komunikacja osobowa, misteryjna więź osoby ludzkiej z osobą Bożą, jakieś personalne współudzielanie się”⁵⁶. Fundamentem religii chrześcijańskiej jest Objawienie, w którym dokonało się jedyne w swoim rodzaju i niepowtarzalne wejście Boga w unię z człowiekiem przez wcielenie Syna Bożego. Bóg przyjmując ludzką naturę, wkroczył w historię człowieka i świata. Tym samym w Chrystusie została otwarta najpiękniejsza droga zjednoczenia człowieka z Bogiem, czyli zbawienie⁵⁷.

Chrześcijaństwo przyczynia się do personalizacji osoby ludzkiej. Bóg otwiera przed człowiekiem „nowy horyzont istnienia i możliwości stawania się, rozwoju, upodobniania się do osobowego Bytu najwyższego, uczestnictwa w Jego życiu. [...] Wewnętrzna więź z Bogiem obejmuje i tajemniczo przenika cały byt ludzki, całe jego istnienie, całe ludzkie «ja»”⁵⁸. Rusecki stwierdza, że w chrześcijaństwie „człowiek przez wiarę i chrzest otrzymuje nową egzystencję, a nawet nową ontologię”⁵⁹. Dzięki temu wierzący znajdują się w nowej sytuacji zbawienia i mogą się w pełni rozwijać, doskonalić i dorastać do pełni człowieczeństwa na wzór Chrystusa. Ten rozwój domaga się z jednej strony eliminowania z życia grzechów, wad, nałogów, a z drugiej oznacza permanentne doskonalenie się osoby w sprawnościach moralnych i działaniach mających na celu wzrastanie w cnotach religijno-moralnych. Fenomen antropotwórczej roli chrześcijaństwa polega na współpracy człowieka z Bogiem w celu osiągnięcia przez niego doskonałości moralno-osobowej, czyli świętości. Rozwój i dorastanie do pełni człowieczeństwa na wzór człowieczeństwa Chrystusa może się dokonywać w wierzących dzięki Bożej łasce⁶⁰. Zdaniem Ruseckiego personalizacja człowieka dokonuje się m.in. przez życie sakramentalne, liturgię i modlitwę; tym samym człowiek rozwija się i doskonali osobowo⁶¹.

⁵⁵ M. Rusecki, *Dziejowe znaczenie chrześcijaństwa*, Poznań: Pallottinum 2011, s. 127–156; M. Rusecki, *Fenomen chrześcijaństwa. Wkład w kulturę*, Lublin: Gaudium 2001, s. 122–125.

⁵⁶ M. Rusecki, *Fenomen chrześcijaństwa*, s. 122.

⁵⁷ M. Rusecki, *Dziejowe znaczenie chrześcijaństwa*, s. 135; P. Borto, *Rozumienie Objawienia Bożego w lubelskiej szkole teologii fundamentalnej*, „Roczniki Teologiczne” 65 (2018), z. 9, s. 46–50.

⁵⁸ M. Rusecki, *Fenomen chrześcijaństwa*, s. 124.

⁵⁹ M. Rusecki, *Dziejowe znaczenie chrześcijaństwa*, s. 128.

⁶⁰ M. Rusecki, *Dziejowe znaczenie chrześcijaństwa*, s. 128–129.

⁶¹ M. Rusecki, J. Mastej, *Eklezjotwórczy wymiar modlitwy*, w: J. Perszon (red.), *Ecclesia de oratione vivit. Kościół rodzi się na modlitwie*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaj

Antropotwórczy charakter chrześcijaństwa przekłada się na jego znaczenie społeczne, gdyż pełni ono rolę wspólnototwórczą. Człowiek do rozwoju i życia potrzebuje odniesień międzyosobowych, wspólnotowych. Profesor uwyrażnia fakt, że Kościół przez prawie dwa tysiące lat służył i nadal służy człowiekowi; towarzyszy mu w jego codzienności życia, zwłaszcza w sytuacjach lęku, zagrożenia czy niepokoju. Permanentna troska Kościoła o człowieka jest widoczna na wielu płaszczyznach. Teolog z Lublina dostrzega wkład Eklezji w kulturę duchowo-materialną. Kościół mając na względzie dobro osoby ludzkiej, przyczynia się do rozwoju edukacji i nauki, co jest widoczne w literaturze, sztuce, architekturze, muzyce czy filmie⁶².

5. UKAZYWANIE SENSU ŻYCIA JAKO ZADANIE TEOLOGII FUNDAMENTALNEJ

Rusecki pośród najważniejszych kwestii antropologicznych, którymi winna się zająć teologia, a zwłaszcza teologia fundamentalna, widzi ukazywanie sensu życia. Pytanie o sens i cel istnienia wszystkiego, a szczególnie osoby ludzkiej, uważa za kluczową kwestię światopoglądową. Jego zdaniem tradycyjna apologetyka nie zajmowała się wprost tym problemem, jakkolwiek pośrednio realizowała to zadanie, gdyż wyrażała przekonanie, że Objawienie Boże rozwiązuje wszystkie żywotne kwestie dotyczące ludzkiej egzystencji, w tym problem sensu oraz celu istnienia człowieka⁶³.

Zasadność podejmowania przez teologię fundamentalną problematyki sensu życia zadaniem Ruseckiego wynika po pierwsze z potrzeby stosowania metod podmiotowych, które dowartościowują antropologiczny punkt wyjścia. Odwołują się one do egzystencjalnych uwarunkowań życia człowieka, podejmują próbę czysto naturalnego rozwiązania palących problemów egzystencji ludzkiej, aby na kolejnym etapie przedstawić ich definitywne rozstrzygnięcie wynikające z Objawienia Bożego. Drugim ważnym powodem podejmowania przez teologię fundamentalną tematyki sensu życia jest wyraźnie widoczne dzisiaj wielorakie zagubienie człowieka⁶⁴. Wraz ze wzrostem dobrobytu materialnego, konsumpcyjnego stylu

Kopernika 2009, s. 117; M. Rusecki, *Traktat o Kościele*, s. 169.

⁶² M. Rusecki, *Dziejowe znaczenie chrześcijaństwa*, s. 64–126; M. Rusecki, *Fenomen chrześcijaństwa*, s. 131–197; M. Rusecki, *Traktat o Kościele*, s. 347–402.

⁶³ M. Rusecki, *Wiarygodność chrześcijaństwa*, t. 1: *Z teorii teologii fundamentalnej*, Lublin: TN KUL 1994, s. 124; M. Rusecki, J. Mastej, K. Kaucha, *Metodologia teologii fundamentalnej*, Lublin: TN KUL 2019, s. 155–156; M. Rusecki, *Pozateologiczne zadania apologetyki*, „Collectanea Theologica” 45 (1977), fasc. 4, s. 57–59.

⁶⁴ M. Rusecki, J. Mastej, K. Kaucha, *Metodologia teologii fundamentalnej*, s. 156.

życia i materializmu praktycznego „człowiek zamiast czuć się bardziej szczęśliwy, użyteczny i potrzebny społecznie, stał się bardziej samotny, przestał się liczyć jako podmiot, okazał się rzeczą, rozgrywką w interesach. [...] Po wieku produkcyjnym czy nawet przedprodukcyjnym stał się nieużyteczny społecznie. Stąd domy starców, opieki społecznej, sierot, eutanazja, aborcja. Zniknęły więzi ludzkie i braterskie. Nauka i technika nie opanowały, bo nie mogą, problemów granicznych, zwłaszcza niezawinionego cierpienia i śmierci. Świat zawarty w immanencji zaczyna tracić sens istnienia, a w nim większość ludzi. W perspektywie tych doświadczeń człowieka wielu autorów słusznie wysuwa postulat, że teologia fundamentalna na czoło swoich zadań powinna wysuwać zagadnienie usensownienia życia ludzkiego”⁶⁵. Powyższy postulat staje się jeszcze bardziej aktualny we współczesnym świecie, w którym nie brak piewców bezsensu, m.in. wśród przedstawicieli ateistycznych ideologii. Także doświadczanie przez człowieka niesprawiedliwości społecznej przyczynia się do utraty sensu życia.

Zdaniem Ruseckiego punktem wyjścia dla teologii fundamentalnej, której celem jest wykazanie wiarygodności Objawienia chrześcijańskiego, może być egzystencjalna sytuacja człowieka. Przykładem takiej podstawy jest m.in. opracowany przez profesora argument sperancyjny odwołujący się do nadziei chrześcijańskiej⁶⁶. Punktem wyjścia w budowaniu tego argumentu jest człowiek, który w swoim życiu potrzebuje uzasadnionej nadziei. Nadzieja pomaga w przezwyciężeniu rozpacz i wątpienia, a także nadaje życiu sens (zarówno tzw. sens cząstkowy, jak i ostateczny). Jednak współczesne uwarunkowania życia w dużej mierze mają antysperancyjny wymiar, co prowadzi człowieka do poczucia bezsensu i życiowej pustki. Także czysto naturalistyczne próby przywrócenia nadziei są w większości złudne i nie satysfakcjonują w pełni człowieka. Dlatego konieczne jest odwołanie się do nadziei objawionej w Chrystusie. Rusecki podkreśla, że nadzieja chrześcijańska ma doniosłe znaczenie w sensie antropologicznym, społecznym, historycznym, dziejowym i religijnym, gdyż pozwala człowiekowi wyzwalać się z poczucia beznadziejności i braku wizji przyszłości, której nie da się sensownie zamknąć w immanencji świata. Nadzieja, obok wiary i miłości, zawsze w teologii była zaliczana do cnót teologicznych, najbardziej elementarnych i fundamentalnych zarazem. Chrześcijaństwo jest religią nadziei, a uzasadnienie chrześcijańskiej nadziei zasadza się na dobroci i wszechmocy Boga, która najpełniej objawiła się w rezurekcji Jezusa Chrystusa. Wydarzenie zmartwychwstania stało się ostateczną podstawą wielkiej nadziei, która nadaje definitywny sens ludzkiemu życiu. Kerygmat wielkanocny oznajmia, że Jezus Chrystus zmartwychwstał jako pierwszy z ludzi, dlatego śmierć nie jest

⁶⁵ M. Rusecki, J. Mastej, K. Kaucha, *Metodologia teologii fundamentalnej*, s. 156–157.

⁶⁶ M. Rusecki, *Sperancyjny argument*, w: M. Rusecki i in. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin – Kraków: Wydawnictwo „M” 2001, s. 1126–1132; M. Rusecki, *Traktat o wiarygodności*, s. 281–290; M. Rusecki, *Teologia nadziei według Jürgena Moltmanna*, w: W. Słomka (red.), *Nadzieja w postawie ludzkiej* (Homo Meditans, t. 7), Lublin: TN KUL 1992, s. 41–67.

już kresem życia ludzkiego. Zmartwychwstały Pan jest dla człowieka źródłem i gwarancją nadziei, która przekracza granice życia doczesnego i daje uzasadnioną pewność co do naszego zmartwychwstania i życia⁶⁷. Rezurekcja Chrystusa sprawia, że życie człowieka nie jest bytowaniem ku śmierci, ale zostaje ukierunkowane na wypełnienie w wieczności. Tym samym Objawienie Boże sprawia, że sens życia ludzkiego nie jest zamknięty w doczesności, ale przekracza ją i poszerza, kierując się ku wieczności i pełni życia w Bogu⁶⁸.

Zarysowana istota argumentu sperancyjnego wyraźnie wskazuje, że życie człowieka, pomimo pewnych niepowodzeń i trudności, ma głębszy sens, który został mu nadany przez Boga. Sens finalny, w którym spełnia się cała rzeczywistość – w tym także człowiek – pochodzi od Boga⁶⁹. Człowiek nie tworzy tego sensu, ale go odczytuje i przyjmuje jako dar pochodzący od Boga. Zadaniem teologii jest ukazać człowiekowi „Boga Objawienia, Boga miłości, który przychodzi rozwiązać wszystkie jego egzystencjalne problemy. Objawienie zatem należy przedstawić jako rzeczywistość ukazującą sens życia ludzkiego. Objawienie Boże, które dokonało się w historii i dokonuje się dzisiaj, nie miałyby dla nas sensu, gdyby jednocześnie nie było objawieniem sensu naszego istnienia [...]”⁷⁰. Zadanie ukazania sensu życia teologia, a szczególnie teologia fundamentalna, winna realizować, mając na uwadze zarówno przemiany dokonujące się we współczesnym świecie, jak i świadomość pełni Objawienia, które dokonało się w Jezusie Chrystusie.

Chrześcijaństwo ukazuje człowiekowi objawiony sens życia⁷¹. Absolutnie wyjątkowy charakter chrześcijaństwa wyraża się w tym, że rozwiązuje ono „[...] wszystkie podstawowe problemy związane z egzystencją człowieka, rodziny ludzkiej, świata, kosmosu, historii i dziejów. Widzi sens ich istnienia w Eschatonie, w którym nastąpi finalizacja wszelkiego stworzenia, ostateczne spełnienie, rekapitulacja w Chrystusie jako Głowie całego stworzenia. [...] Chrześcijaństwo ma zatem wielki sens, bo Chrystus jest tym Wielkim Sensem, Uniwersalnym Zbawicielem”⁷². Wiara chrześcijańska

⁶⁷ M. Rusecki, J. Mastej, *Uzasadnianie w teologii fundamentalnej*, „Roczniki Teologii Fundamentalnej i Religiologii” 2 (2010), s. 75.

⁶⁸ „Zmartwychwstanie Jezusa przynosi zatem rozwiązanie problemu życia wiecznego osoby ludzkiej, czyli zbawienie, problemu, który dotyczy każdego człowieka, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym. Zmartwychwstanie wskazuje także na Jezusa Chrystusa jako ośrodek życia osoby ludzkiej. Jako przedmiot wiary stanowi ono ostateczną podstawę nadziei na życie wieczne, jest zasadą i źródłem przyszłego zmartwychwstania” (M. Rusecki, *Dziejowe znaczenie chrześcijaństwa*, s. 207).

⁶⁹ M. Rusecki, P. Królikowski, *Sens życia*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 17, Lublin: TN KUL 2012, kol. 1425.

⁷⁰ M. Rusecki, J. Mastej, K. Kaucha, *Metodologia teologii fundamentalnej*, s. 158.

⁷¹ M. Rusecki, J. Mastej, K. Kaucha, *Metodologia teologii fundamentalnej*, s. 159.

⁷² M. Rusecki, *Sens chrześcijaństwa*, s. 216. Rusecki wyjaśnia: „Wielki sens, czyli sens ostateczny, dzięki któremu realizowałyby się cała rzeczywistość, jest dany, w religii chrześcijańskiej pochodzi od Boga. Częstkowe cele i sensory winny być przyporządkowane wielkiemu i ostatecznemu, by całość działań była konsekwentna i racjonalna, spójna ze sobą” (M. Rusecki, *Dziejowe znaczenie chrześcijaństwa*, s. 207).

otwiera przed człowiekiem przepiękną i harmonijną perspektywę rozwoju i spełnienia osobowego na wzór i podobieństwo wcielonego Syna Bożego, prawdziwego Boga i prawdziwego Człowieka.

6. PODSUMOWANIE

Celem opracowania było ukazanie istotnych elementów antropologii teologicznej zawartych w twórczości naukowej ks. prof. Mariana Ruseckiego. Jak wspomniano we wstępie, profesor nie opracował całościowego traktatu antropologicznego, jednak wiele istotnych wątków antropologicznych znajduje się w bogatej twórczości lubelskiego teologa.

Podjęty problem został opracowany i rozstrzygnięty w pięciu punktach. Przedstawione powyżej kwestie pozwalają na dokonanie krótkiego podsumowania. Dla Ruseckiego fundamentalną prawdą antropologiczną jest przeświadczenie, że człowiek pochodzi od Boga – został stworzony jako osoba na Jego obraz i podobieństwo. Kapitalne znaczenie dla antropologii teologicznej ma także chrystyczny wymiar osoby ludzkiej, który swoje źródło znajduje w dziele stworzenia, gdyż wszystko – także człowiek – zostało stworzone przez Chrystusa i dla Niego. Natomiast Wcielenie i odkupienie uwyrażniają chrystyczność osoby ludzkiej, dla której Jezus Chrystus jest wzorem człowieka doskonałego. W refleksji antropologicznej Ruseckiego charakterystyczne miejsce zajmuje antropologia paschalna, która ukazuje, w jaki sposób misterium Paschy Chrystusa przenika całość życia i działań człowieka, a szczególnie doświadczenie cierpienia i śmierci. Paschalny charakter całego życia Jezusa, którego finałem jest Misterium Paschalne, pozwala zbudować nową antropologię – antropologię paschalną, w której człowiek jest zdefiniowany jako *homo paschalis*. Zasługą Ruseckiego jest także wyeksponowanie antropotwórczego wymiaru chrześcijaństwa jako religii objawionej i zbawczej. Elementy antropologii teologicznej odnajdujemy także w opracowaniach Ruseckiego z zakresu metodologii teologii fundamentalnej. Dlatego w ostatnim punkcie zaprezentowano kwestię ukazywania sensu życia jako zadanie dla teologii fundamentalnej.

Konstytytywne przekonanie Ruseckiego, stanowiące istotę powyższych wątków antropologicznych, polega na tym, że zrozumienie tajemnicy człowieka jest możliwe jedynie dzięki Bożemu Objawieniu. Definitywna prawda o człowieku ma swoje źródło i wyjaśnienie w Jezusie Chrystusie, prawdziwym Bogu i prawdziwym Człowieku. Dlatego antropologię Ruseckiego możemy określić jako teologiczną, chrystocentryczną i eklezjologiczną. Za szczególnie interesujące, choć domagające się dalszych badań, należy uznać elementy antropologii paschalnej z uwyrażnieniem kwestii *homo paschalis*. Zasadny jest też postulat profesora, aby teologia fundamentalna jeszcze wyraziściej podjęła się opracowania – kluczowej dla człowieka – kwestii sensu życia.

ELEMENTY ANTROPOLOGII TEOLOGICZNEJ
W TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ KS. PROF. MARIANA RUSECKIEGO

Abstrakt

Celem opracowania jest ukazanie istotnych elementów antropologii teologicznej zawartych w twórczości naukowej ks. prof. Mariana Ruseckiego. Podjęty problem został przedstawiony i rozstrzygnięty w pięciu punktach. Kolejno zaprezentowano następujące kwestie: człowiek stworzony przez Boga (1); chrystyczny wymiar osoby ludzkiej (2); *homo paschalis* (3); antropotwórczy wymiar chrześcijaństwa (4) oraz ukazywanie sensu życia jako zadanie dla teologii fundamentalnej (5). Konstytutywne przekonanie Ruseckiego, stanowiące sedno powyższych wątków antropologicznych, polega na tym, że zrozumienie tajemnicy człowieka jest możliwe jedynie dzięki Bożemu Objawieniu. Definitywna prawda o człowieku ma swoje źródło i wyjaśnienie w *Logosie*, Jezusie Chrystusie, prawdziwym Bogu i prawdziwym Człowieku. Dlatego antropologię profesora możemy określić jako teologiczną, chrystocentryczną i eklezjologiczną. Za szczególnie interesujące należy uznać elementy antropologii paschalnej, w której uwyrażniona została kwestia *homo paschalis*. Zasadny jest też postulat Ruseckiego, aby teologia fundamentalna jeszcze wyraziściej podjęła się opracowania – kluczowego dla człowieka – zagadnienia sensu życia.

Słowa kluczowe: Jezus Chrystus, stworzenie, człowiek, antropologia teologiczna, *homo paschalis*, chrześcijaństwo, sens życia, teologia fundamentalna, Marian Rusecki.

ELEMENTS OF THEOLOGICAL ANTHROPOLOGY
IN THE SCIENTIFIC WORK OF FR PROF. MARIAN RUSECKI

Abstract

The aim of the study is to show the essential elements of theological anthropology contained in the scientific work of Fr prof. Marian Rusecki. The problem is presented and resolved in five points. The following issues were presented in turn: man created by God (1); the Christ dimension of the human person (2); *Homo Paschalis* (3); the anthropogenic dimension of Christianity (4) and showing the meaning of life as a task for fundamental theology (5). Rusecki's constitutive belief, which is the core of the above anthropological themes, is that understanding the mystery of man is possible only through divine Revelation. The definitive truth about man has its source and explanation in the Logos, Jesus Christ, true God and true Man. Therefore, the professor's anthropology can be described as theological, Christocentric and ecclesiological. Particularly interesting are the elements of paschal anthropology, in which the issue of *homo Paschalis* was highlighted. Rusecki's postulate that fundamental theology even more clearly undertakes to study the issue of the meaning of life, which is crucial for man, is also reasonable.

Keywords: Jesus Christ, creation, man, theological anthropology, *homo Paschalis*, Christianity, meaning of life, fundamental theology, Marian Rusecki.

ELEMENTE DER THEOLOGISCHEN ANTHROPOLOGIE
IM WISSENSCHAFTLICHEN WERK VON PROF. MARIAN RUSECKI

Abstrakt

Ziel dieser Studie ist es, die wesentlichen Elemente der theologischen Anthropologie im wissenschaftlichen Werk von Prof. Marian Rusecki aufzuzeigen. Das angesprochene Problem wird in fünf Punkten dargestellt und gelöst. Nacheinander werden folgende Themen vorgestellt: der von Gott geschaffene Mensch (1); die christliche Dimension der menschlichen Person (2); Homo Paschalis (3); die anthropogene Dimension des Christentums (4); und das Aufzeigen des Lebenssinns als Aufgabe der Fundamentaltheologie (5). Die konstitutive Überzeugung Ruseckis, die den oben genannten anthropologischen Themen zugrunde liegt, ist, dass ein Verständnis des Geheimnisses des Menschen nur durch die göttliche Offenbarung möglich ist. Die endgültige Wahrheit über den Menschen hat ihren Ursprung und ihre Erklärung im Logos, Jesus Christus, dem wahren Gott und dem wahren Menschen. Daher können wir die Anthropologie [des Professors] von Professor Rusecki als theologisch, christozentrisch und ekklesiologisch beschreiben. Besonders interessant sind die Elemente der österlichen Anthropologie, in denen die Frage nach dem Homo Paschalis explizit gemacht wird. Berechtigt ist auch die Forderung Ruseckis, dass sich die Fundamentaltheologie noch expliziter mit der für den Menschen entscheidenden Frage nach dem Sinn des Lebens befassen sollte.

Schlüsselwörter: Jesus Christus, Schöpfung, Mensch, theologische Anthropologie, Homo Paschalis, Christentum, Sinn des Lebens, Fundamentaltheologie, Marian Rusecki.

BIBLIOGRAFIA

- Borto P., *Rozumienie Objawienia Bożego w lubelskiej szkole teologii fundamentalnej*, „Roczniki Teologiczne” 65 (2018), z. 9, s. 41–53.
- Gózdź K., *Fascynacja chrześcijaństwem*, w: I.S. Ledwoń i in. (red.), *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2007, s. 47–57.
- Jan Paweł II, *List apostolski „Salvifici doloris” o chrześcijańskim sensie ludzkiego cierpienia*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana 1984.
- Kauchka K., *Doctor Credibilitatis. Śp. ks. prof. dr hab. dr hc Marian Jan Rusecki (22 III 1942 – 15 XII 2012)*, „Roczniki Teologii Fundamentalnej i Religiologii” 5 (2013), s. 5–12.
- Mastej J., *Paschalna wiarygodność Objawienia chrześcijańskiego w myśli teologicznej Księdza Profesora Mariana Ruseckiego*, w: I.S. Ledwoń i in. (red.), *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2007, s. 83–98.
- Prawda W., *Personalistyczno-znakowa chrystologia fundamentalna ks. prof. Mariana Ruseckiego* (dysertacja doktorska), Lublin 2022, mps w Archiwum KUL w Lublinie.

- Rusecki M., *Antropologia paschalna (homo paschalis)*, w: P. Kantyka (red.), *Instaurare omnia in Christo. O zbawieniu, teologii, dialogu i nadziei. Profesorowi Wacławowi Hryniewiczowi OMI w 70. rocznicę urodzin*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2006, s. 289–298.
- Rusecki M., *Bonatywny wymiar cudu*, w: J. Flis (red.), *Z zagadnień dobra i zła według Biblii*, Lublin: [b.w.] 1990, s. 65–88.
- Rusecki M., *Bóg objawiający się w dziełach*, „Ateneum Kapłańskie” 84 (1992), z. 3, s. 448–459.
- Rusecki M., *Dziejowe znaczenie chrześcijaństwa*, Poznań: Pallottinum 2011.
- Rusecki M., *Fenomen chrześcijaństwa. Wkład w kulturę*, Lublin: Gaudium 2001.
- Rusecki M., *Krzyż w wydarzeniach paschalnych. Aspekt teologicznofundamentalny*, w: S. Czerwik, M. Mierzwa, R. Majkowska (red.), *Diligis Me? Pasce*, t. 2, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne Hodie 2000, s. 511–527.
- Rusecki M., *Krzyż. IV. W wydarzeniu paschalnym*, w: M. Rusecki i in. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin – Kraków: Wydawnictwo „M” 2001, s. 715–718.
- Rusecki M., *Pan zmartwychwstał i żyje. Zarys teologii rezurekcyjnej*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax 2006.
- Rusecki M., *Pozateologiczne zadania apologetyki*, „Collectanea Theologica” 45 (1977), fasc. 4, s. 57–66.
- Rusecki M., *Sens chrześcijaństwa a pluralizm religii. Zarys problematyki*, w: D. Bryl i in. (red.), *Między sensem a bezsensem ludzkiej egzystencji. Teologiczna odpowiedź na fundamentalne pytania współczesnego człowieka*, Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Wydział Teologiczny 2012, s. 189–216.
- Rusecki M., *Sperancyjny argument*, w: M. Rusecki i in. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin – Kraków: Wydawnictwo „M” 2001, s. 1126–1132.
- Rusecki M., *Teologia nadziei według Jürgena Moltmanna*, w: W. Słomka (red.), *Nadzieja w postawie ludzkiej (Homo Meditans, t. 7)*, Lublin: TN KUL 1992, s. 41–67.
- Rusecki M., *Traktat o cudzie*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2006.
- Rusecki M., *Traktat o Kościele*, red. K. Kaucha, P. Królikowski, J. Mastej, Lublin: Wydawnictwo KUL 2014.
- Rusecki M., *Traktat o Objawieniu*, Kraków: Wydawnictwo Księży Sercanów DEHON 2007.
- Rusecki M., *Traktat o religii*, Warszawa: Wydawnictwo Księży Werbistów VERBINUM 2007.
- Rusecki M., *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?*, Lublin: TN KUL 2010.
- Rusecki M., *Wiarygodność chrześcijaństwa*, t. 1: *Z teorii teologii fundamentalnej*, Lublin: TN KUL 1994.
- Rusecki M., Królikowski P., *Sens życia*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 17, Lublin: TN KUL 2012, kol. 1424–1426.
- Rusecki M., Mastej J., *Eklezjotwórczy wymiar modlitwy*, w: J. Perszon (red.), *Ecclesia de oratione vivit. Kościół rodzi się na modlitwie*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 2009, s. 103–123.
- Rusecki M., Mastej J., *Uzasadnianie w teologii fundamentalnej*, „Roczniki Teologii Fundamentalnej i Religiologii” 2 (2010), s. 61–79.
- Rusecki M., Mastej J., Kaucha K., *Metodologia teologii fundamentalnej*, Lublin: TN KUL 2019.

Skóra Ł.K., *Bibliografia prac Ks. Prof. dr. hab. Mariana Ruseckiego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 2019.

Zając D., *Teologia zmartwychwstania Chrystusa w ujęciu ks. Mariana Ruseckiego*, „*Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne*” 17 (2018), nr 1, s. 196–204.

Jacenty Mastej – duchowny Kościoła rzymskokatolickiego (diecezja rzeszowska), doktor habilitowany teologii, profesor KUL, kierownik Katedry Chrystologii i Eklezjologii Fundamentalnej oraz Sekcji Teologii Fundamentalnej na Wydziale Teologii KUL; wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Rzeszowie. Przewodniczący VI Wydziału Nauk Teologicznych Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Obszary badawcze: metodologia teologii, argumentacja na rzecz wiarygodności chrześcijaństwa, tożsamość i wiarygodność Kościoła, dzieje i dorobek naukowy lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej, teologia J. Ratzingera/Benedykta XVI. Opublikował m.in.: *Od Objawienia do wiary. Personalistyczna koncepcja aktu wiary chrześcijańskiej* (2001); *Staurologiczno-rezurekcyjna wiarygodność chrześcijaństwa* (2009); *Metodologia teologii fundamentalnej* (2019 – współautor). Adres do korespondencji: jacenty.mastej@kul.pl.

